

Edita Pajić, profesor pedagogije

SURADNJA RODITELJA I ŠKOLE U PREVENCIJI RAZVIJANJA OVISNOSTI O IGRAMA NA SREĆU

Safetak

Dobro odgojiti dijete, jedan je od najvažnijih zadataka koji se postavlja pred sve one koji imaju djecu, bilo rođenjem, posvojenjem ili dobivanjem starateljstva. U vremenu tehnološkog razvoja i modernizacije društva, lokalna zajednica rijetko ili skoro nikako ne nudi odgovarajuće pripreme za odgovorno roditeljstvo. Postoje i modeli i stilove odgoja koje su primjenjivali naši roditelji nesvjesno transgeneracijski to prenosimo i na našu djecu. Međutim, u brzini današnjeg života olako zanemarujemo činjenicu da su promjene u društvu stalno prisutne što dovodi do upitnosti efikasnosti primjene već oprobanih modela odgajanja. Uloga porodice je nezamjenljiva, ona je prirodni ambijent odgoja djece i njihovog odrastanja. Naša svijest o važnosti uloge porodice i roditeljskih vrijednosti je bitno presudna u formiranju sistema životnih vrijednosti djece i mladih. Istovremeno, zaboravlja se da škola nije samo obrazovna nego i odgojna ustanova. Postoje i njene odgojno-obrazovne funkcije neophodno je da se i škola kao takva smjesti u sferu prirodnog ambijenta odgoja kako bi surađuje i sa roditeljima izmeđusobno i na prevenciji razvijanja različitih ovisnosti, među kojima je i ovisnost o igrama na sreću. U tom pravcu djelovanja neophodno je da svaki razrednik/ica ostvari suradnju s roditeljima kroz individualne informacije, redovne i tematske roditeljske sastanke, Vijeće roditelja, predavanja, tribine, sudjelovanje roditelja u planiranju i provođenju odgojno-obrazovnog procesa.

Ključne riječi: suradnja, roditelji, škola, prevencija, ovisnost.

Uvod

Među najvažnijim faktorima razvoja i oblikovanja mladih su porodica i škola. Roditelji i nastavnici predstavljaju most između djeteta i društva i upravo ta njihova središnja pozicija čini njihovu ulogu toliko važnom u životu djeteta i društva, a njihovu funkciju toliko složenom i odgovornom. Ako ova dva faktora ne udruže snage, već pravac djelovanja usmjere na suprotne strane stvorit će se slobodan prostor za razvijanje različitih ovisnosti kod mladih,

kao i drugi oblici devijantnog ponašanja. Današnje suvremeno društvo je u krizi koja za posljedicu ima odbacivanje tradicionalnih vrijednosti i institucije braka. Usmjerenost ka novcu, potrošnji, zabavi, hedonizmu izjeda stabilnost i zdravlje porodice. Svjedoci smo da nezrele, frustrirane, nezadovoljne i na svijet slobode nepripremljene mlade ljude privlače kao potrošači i organizatori zabave i užitka, koji su često povezani s kriminalom i igrama na sreću.

Promjene u nekad tradicionalnom društvu postavljaju pred roditelja veoma tešku zadaću da kvalitetnim odgojem zaštite djecu od svih od negativnih uticaja. Roditelji, oni koji uspijevaju da se odupru svim krizama, su u potpunosti nespreni i nepripremljeni za takove životne zadatke. Pored toga nedovoljan broj ili nepostojanje porodni savjetovališta, dovodi do toga da je škola jedina institucija koja može i treba da pruži ruku roditeljima da zajednički rade na prevenciji razvijanja ovisnosti o igrama na sreću. Konvencija o pravima djeteta je osnovni polazni dokument koji ukazuje na odgovornost i roditelja i države za podizanje djeteta kao i na obavezu svih faktora, da se svi postupci koji se tiču djeteta, preduzimaju u skladu s njegovim najboljim interesima.

ŠKOLA I MODERNO DRUŠTVO

Škola je najpoznatija, najvažnija, najstarija i najrazvijenija odgojna ustanova. Nastala je iz objektivnih društvenih potreba. Ima dugu tradiciju, mijenjala se i usavršavala tokom istorije u skladu sa društvenim promjenama. Funkcija škole je veoma značajna i zbog toga često mladi ljudi u njoj borave u godinama kada se najintenzivnije razvijaju i kada je mogući najvažniji uticaj na njihov razvoj, životnu orijentaciju i pogled na svijet. Promjene u društvu značajno utječu i na organizaciju rada škole, jer da bi ispunila sve zahtjeve škola treba biti tako organizovana da ostvari odgojne ciljeve za djecu i roditelje, a istovremeno da im ponudi kvalitetno obrazovanje.

Svake godine u Godišnjem programu rada škole, pored ostalog, planira se i suradnja škole sa porodicom. U programu suradnje između porodice i škole polazi se od važnosti međusobne odgovornosti porodice i škole kao odgojno-obrazovne institucije u realiziranju zajedničkog cilja, a to je kompletna zdrava ličnost osposobljena da se uhvati u kožac s novim i nepoznatim. Različitim oblicima suradnje: individualne informacije za roditelje, roditeljski sastanci, sastanci sa članovima Razrednog vijeća, Vijeća roditelja, radionice za afirmaciju uspjeha roditeljstva, predavanja, tribine, razne akcije, sudjelovanje roditelja u planiranju i provođenju odgojno obrazovnog procesa, izbornih, izvanškolskih aktivnosti, vanškolskih nastava, terenske

nastave i ostalih školskih aktivnosti, razrednici uložiti i djelovanju roditelja pružaju veću mogućnost i odgovornosti za uspjeh njihove djece.

PORODICA I MODERNO DRUŠTVO

Ubrzano tempo života, dovodi do toga da zaposleni roditelji često mnogo vremena provode izvan kuće, jer poslodavac to zahtijeva. Nakon napornog dana ih dočekaju obaveze u kući. Između u balansiraju svim tim obavezama, posvećivanje djetetu se ponekad čini kao nemoguća misija. Također, sve je veći broj samohranih roditelja koji nemaju s kim podijeliti svakodnevne obaveze, zbog čega su na kraju radnog dana jako iscrpljeni i umorni. Sve se to odražava na funkcionalnost porodice i kvalitet odgoja. Provođenjem niza specifičnih preventivnih mjera, dobrim dijelom usmjerenih na porodicu može se značajno smanjiti razvijanje različitih vrsta ovisnosti i svih štetnih posljedica. Porodica i danas, u društvenim okolnostima u kojima živimo, ima ogromnu i tešku odgovornost: mora da brine o zdravlju svojih članova, posebno djece, da brine o njihovom pravilnom fizičkom razvoju, usvajanju znanja, razvoju intelektualnih snaga i sposobnosti, interesa, sklonosti formiranju moralnih uvjerenja, stavova, navika kulturnog ponašanja, pozitivnih osobina ličnosti i karaktera, o razvijanju radnih sposobnosti, pravilnog odnosa prema radu, da jača temelje razvojalnosti djeteta. (Smajkić, 2012.)

ODGOJNI STILOVI I OVISNOST

Stručnjaci institucija koje na bilo koji način mogu pridonijeti zaštiti zdravlja djece rade i s njima neposredno ili njihovim roditeljima trebaju biti znati o utjecaju porodice na dinamiku, stilova odgoja i vođenja procesa osamostaljenja djece na rizik od skretanja prema patološkim ponašanjima. Funkcionalna porodica temeljni je stup zaštite, a bolesna i teško disfunkcionalna izvorite brojnih faktora rizika (Sakoman, 2009). Uspješnost odgoja u mnogome ovisi o odgojnom stilu koji se koristi. Martin i Colbert (2000., prema Obradović i Udina-Obradović, 2006.) definiraju četiri odgojna stila prema kriterijima odnosa spram djece (krutost, strogoća; demokracija, dosljednost; popustljivost; nebriga, zanemarivanje):

Autoritarni odgojni stil karakteriziraju veliki zahtjevi i strog nadzor, gotovo bez imalo topline i potpore djeci. Te se stavlja na učenje samokontrole i bespogovorne poslušnosti. Djeca se postavljaju zahtjevi i pravila bez ikakvog obrazloženja. Svaki prekršaj se strogo kažnjava pri čemu fizičko kažnjavanje ima važno mjesto. Takav odgoj rezultira sklonošću

djece vrlo estim promjenama raspoloženja, naoko bezrazložnima. Nedostaje im spontanosti jer su stalno pod strogom kontrolom roditelja ili snažnog superega koji su njihovi roditelji u njih usadili. Povučena su i bojažljiva. Općenito rečeno, otkriveno su silno otuđena, emocionalno neprilagođena, nespremna na zahtjeve suvremenog načina rada i života i nadasve ranjiva.

Autoritativni odgojni stil karakteriziran je visokim zahtjevima roditelja. Granice i nadzor se provode dosljedno, ali uz puno podrške i topline. Roditelji više usmjeravaju nego kontroliraju, ciljevi koje roditelji nastoje time postići su razvoj znatnije, kreativnosti, autonomije osjećaja, i konačno, kao rezultat svega toga, sreća zasnovana na osobnom ispunjenju, samoaktualizaciji i kvalitetnim odnosima s okolinom. Djecu tako odgajanu karakterizira sloboda u komunikaciji i odnosu s okolinom obojena nenametljivom brigom za sve, toplina i spontanost.

Permisivni odgojni stil obilježava slaba kontrola i niska razina zahtjeva, ali i puno topline i potpore. Roditelji nekritično ispunjavaju sve zahtjeve djece pružaju joj tako nerealnu sliku svijeta. Kao rezultat takvog odgoja, suprotne očekivanjima, djeca postaju nesigurna (nedostatak jasnih pravila), nesnalažljiva (roditelji sve obavljaju za njih pa oni nikada ne uspiju razviti vlastite sposobnosti), impulzivna (neispunjavanje svake njihove želje frustrira ih jer su navikli na suprotan odnos u porodici) i agresivna.

Indiferentni odgojni stil (roditelji su nemarni u odnosu na djecu i zanemaruju ih), a karakteriziraju ga niski zahtjevi za djecu, nedostatak kontrole, ali i topline. Djeca su emocionalno odbacivana ili roditelji jednostavno nemaju vremena za nju. Faktički su bez nadzora u pogledu kretanja, društva i onoga što čine i čime se bave izvan porodice. Tako odgajana djeca pokazuju stalno neprijateljstvo i otpor, nizak stupanj socijalne kompetencije, neuspješna su u školi, a nerijetko se kod njih zapažaju neprihvatljivi oblici ponašanja.

PORODICA I OVISNOSTI

Tokom cijelog života uvijek pokazuje veći ili manji stepen vezanosti za nekoga ili za nešto. Vezanost je emocionalna kategorija koja se odnosi na visoki stepen privrženosti za značajne objekte u djetinjstvu, zatim za partnera, djecu, prijatelje ali i za ideje, predmete i mnoge druge sadržaje koje uvijek tokom susreta i sa kojima uspostavlja emocionalni odnos. Potreba za vezivanjem pa i stvaranjem ovisnosti proizlazi iz uvijekove potrebe da uspostavi harmoniju i duševni mir u potrazi za izgubljenom cjelinom sa prirodom i toplinom majke. Harmonija i društveni mir su urođene uvijekove težnje koje zahtijevaju odstranjenje bilo koje napetosti i bola: fizičkog ili psihičkog. Freud (1964.-1977.) takvu težnju naziva *principom*

zadovoljstva. On je dio principa stalnosti i nastojanja organizma da zadrži posebna stanja ili nivoje energetskeg ekvilibrijuma. Ovisnost je oblik pretjerane vezanosti koja je uslovljena bilo biološkom ili psihološkom potrebom ovjeka. Ovisnost je oblik pretjerane, patološke vezanosti za neke supstance ili objekte, aktivnost uz neodoljivu ili teško savladivu želju da nastavi sa uzimanjem supstance, ili sa primjenom ili ponavljanjem materijalnog ili drugog objekta ovisnosti. (Goldner-Vukov, M. 1988.)

Brojni su razlozi, motivi, potrebe i životne situacije zbog kojih adolescenti obično započinju, a poslije i nastaviti sa razvijanjem ovisnosti do stanja potpunog gubitka kontrole. U tom suvremenom potrošačkom i nepravedno globaliziranom društvu, sa pretjeranom kompeticijom koju prati rast pojavnosti depresije i anksioznosti, ugrožena je pozicija porodice i roditeljima je sve teže sačuvati djecu od pogubnih izvanporodičnih utjecaja.

Kvalitetna i funkcionalna porodica najbolja je zaštita od zloupotrebe sredstava ovisnosti. Od rođenja djeteta, roditelji uspostavljaju i održavaju povezanost sa svojim djecom i pružaju im podršku uz bezuvjetnu ljubav i poštovanje. U funkcionalnim porodicama roditelji omogućuju djeci da se uz njihovu pomoć, razumijevanje, ali i nadzor osamostaljuju i odrastaju. To se postiže kroz učenje djece potrebnim životnim vještinama kao što je samopotvrđivanje na pozitivan i prihvatljiv način, kroz pomoć u razvoju samopoštovanja i pozitivne slike o sebi. Već je ranije spomenuto da su roditelji najčešći i modeli po kojima djeca učuju. Zato je jako bitno da roditelji svojim primjerom pokazuju djeci određeni sustav vrijednosti u kojima ih to je doista najvažnije u životu. (Sakoman, 2002.)

IGRE NA SRE U

Igre na sreću, objedinjene zajedničkim nazivom kockanje, sve su popularnije u moderno doba, a broj igara raste progresivno sa slabljenjem ekonomske moći ljudi. Prema uvriježenim stajalištima kockanje u sportskim kladionicama je štetni oblik igara na sreću, pa se ova zabava i kroz državne medije sve više popularizira. No, za neke igrače kockanje postaje centar životnih interesa, zbog kockanja zapostavljaju posao, učenje i druge obveze, u slobodnom vremenu igra dominira nad drugim aktivnostima. Svakodnevno bavljenje igrom sve više smanjuje osobnu kontrolu, a umjesto zabave igra postaje vladati ljudima otvaraju i put nastanku bolesti ovisnosti. U bogatoj ponudi igara nisu pošteđeni ni najmlađa, čak ni mala djeca. Moderno je društvo do te mjere osiromašilo djece da se danas mnoga djeca ni ne znaju igrati bez mašina. Igre su popularne i kod adolescenata. Oni igraju i

gube osje aj za vrijeme ili osje aj za realnost, zanemaruju i druge obaveze (Zuckerman Itkovi i Petranovi , 2009).

OVISNOST O IGRAMA NA SRE U

Mnogobrojni su rizici za razvijanje ovisnosti prema igrama na sre u. Ono -to se u dosada-njoj praksi pokazalo kao dodatni rizici: da porodica flivi u gradu u kojem postoji veliki broj lako dostupnih kladionica (posebno u blizini -kola i mjesta gdje se mladi iskupljaju), te ako je kod lanova porodice ili prijatelja iskazano interesovanje ili se bave tim. Dovoljno je jasno da u tim sredinama õtrebaõ manje porodi nih patologija i odgojnih proma-aja da neko razvije ovisnost. Zato roditelji koji istinski i svjesno flele pridonijeti smanjenju rizika od razvijanja ovisnosti kod svoje djece, trebali bi se kontinuirano informisati o tome kako njihova djeca provode slobodno vrijeme, koja su njihova interesovanja, odnosno posvetiti pafnju na mnogo vi-e stvari nego -to su to inili prije. Roditelji trebaju pomo profesionalaca kako bi procijenili rizi nost mjesta u kojem flive, porodi nog sistema, rizi nost vezanu uz karakteristike li nosti djeteta s ciljem spre avanja razvijanja razli itih ovisnosti.

VAfiNOST PREVENCIJE

Sam pojam prevencija jezi no se interpretira u zna enju preduhitriti, odre enom radnjom u initi da se -to izbjegne (Ani i Goldstein, 1999.) ili prete i, dosko iti, za-tititi, predusresti, odvratiti, predusretnu e, prethodna za-tita, spre avanje, izbjegavanje unaprijed. (Klai , 2001.) Prevencija podrazumijeva efikasno provo enje preventivnih aktivnosti odnosno primjenu metoda, tehnika i postupaka kojima e biti uspostavljeni uvjeti u kojima ne e uop e do i do pojave, ja anja i napredovanja faktora rizika, radi njihove eliminacije, onemogu avanja djelovanja ili omogu avanja efikasnog suo avanja s posljedicama njihovog djelovanja. Prevencijsku praksu, u skladu s tim, ini slofeni sistem trajnog, sveobuhvatnog, slofrenog i umreflenog djelovanja na svim razinama - mikro (pojedince), mezo (porodice) i makro (lokalna zajednica, kanton, drflava), na svim to kama presudnim za osiguravanje minimalnih uvjeta potrebnih za zdrav rast i razvoj djece i mladih (priprema za kvalitetan brak, odgovorno roditeljstvo, rani postnatalni razvoj, pred-kolski razvoj, polazak u -kolu, po etak puberteta, prelazak u srednju -kolu, adolescentna kriza) i razinama prevencije (primarne, sekundarne i tercijarne). (Jankovi , 2006.)

SURADNJA TIKOLE I RODITELJA

Pitanje suradnje roditelja i –kole danas je jedno od nezaobilaznih pitanja pedago–ke teorije i prakse. Odnosi roditelja i –kole ovise o položaju u dru–tvu koji utijevaju porodica i –kola pa je za razumijevanje suvremenih trendova potrebno poznavati utjecaj dru–tvenog konteksta na njihov razvitak, povijesne temelje te suradnje kao i vode ih ideologija koje su utjecale na oblikovanje njihovih odnosa. (Luka– i Gazibara, 2010. prema Male–, 1996) Kvalitetna suradnja roditelja i –kole zahtijeva ulaganje zajedni kog i obostranog truda, poku–aj potpunog zadovoljavanja interesa objiju strana (roditeljske i pedago–ke) i teffli se zajedni koj viziji. (Luka–i Gazibara, 2010. prema Kolak, 2006.) Vafnost suradnje pedagoga i roditelja o ituje se u boljem razumijevanju djece, uklanjanju razilafjenja porodice i –kole koje mofle negativno djelovati na razvoj djeteta. Kada roditelj osjeti da je dobrodo–ao u –kolu, da se drffli do njegova mi–ljenja, da je suradnik –kole te da je suodgovoran za djetetov razvoj, tada se brfle uklju uje u suradnju i odgovaraju e aktivnosti –kole. (Luka– i Gazibara, 2010. prema Vu ak, 2000.)

Uloga stru njih suradnika i u itelja u savjetodavnom radu s porodicama vrlo je velika zbog promijenjene uloge porodice, ubrzanog tempa fivljenja te prevelikog utjecaja medija na djecu. (Luka– i Gazibara, 2010. prema Relja, 2005.) U uvjetima brzih dru–tvenih promjena koje utje u na dinamiku porodice, pedagog je prosvjetni radnik koji svojim mnogobrojnim kompetencijama nastoji ostvariti –to kvalitetniju suradnju s roditeljima te pomo i porodicama. (Luka– i Gazibara, 2010. prema Relja, 2006.) Suradnja porodice i –kole u svim se zemljama nagla–ava kao dru–tvena i pedago–ka neizbjeflnost i kona no se do–lo do spoznaje da su u enik i dijete jedna te ista osoba koja se razvija i u –koli i u porodici te zbog toga i suradnja roditelja i –kole mora biti dvosmjerna. (Luka– i Gazibara, 2010. prema Rosi i Zlokovi , 2003.) Me utim, u praksi nije jednostavno uspostaviti kvalitetnu i kontinuiranu suradnju s roditeljima. Razlozi mogu biti vi–estruki, me u njima naj e– e se izdvajaju: roditeljeva prezaposlenost, strah, ne uvi anje bolje perspektive, nedostatak osje aja pripadnosti, itd.

OBLICI SURADNJE PEDAGOGA I RODITELJA

TIKola svojim organizacijskim oblicima mora pobolj–ati pedago–ku kulturu roditelja, odnosno osposobiti ih za –to bolji odgoj djeteta. Radi pronalafjenja primjerenih metoda i oblika rada s roditeljima, za pedagoga je vafno razumijevanje dru–tvenih promjena koje utje u na promjene u fivlotu porodice. Svi oblici rada s roditeljima mogu se podijeliti u dvije

skupine: individualni (pojedina ni) oblici rada i skupni oblici rada. Svaki je oblik rada u svom temeljnom zna enju individualan, osoban i specifi an. Svi oblici rada s roditeljima posjeduju pedago-ke, psiholo-ke i sociolo-ke osobitosti koje omogu avaju stvaranje pozitivnog ozra ja u partnerskim odnosima s roditeljima.

Svaki oblik rada s roditeljima ima informativnu, dijagnosti ku, terapeutsku, savjetodavnu i kolektivnu zada u. Temeljne su zada e informativne i savjetodavne, a iz njih se dalje razvijaju ostale, kako od strane roditelja, tako i od strane kole. Koji su oblici rada s roditeljima funkcionalniji, racionalniji i konkretniji, ovisi o mogu nostima svake odgojno-obrazovne ustanove, njenim zadacima, povezanosti s roditeljima, tradiciji, interesu i potrebi u enika te mogu nostima roditelja. (Luka-i Gazibara, 2010. prema Rosi , 2005.)

Oblici suradnje izme u pedagoga i roditelja mogu biti tradicionalni i suvremeni. Luka-i Gazibara (2010.) navode da su tradicionalni oblici suradnje izme u pedagoga i roditelja :

- a) Roditeljski sastanak
- b) Skupno informiranje
- c) Razgovor
- d) Individualni razgovor
- e) Skupni (grupni) razgovor
- f) Savjetovanje

Isti autori navode da suvremeni oblici suradnje tebe biti prijateljski oblici suradnje, gdje e pedagog i roditelji sura ivati u opu-tenoj atmosferi. Tu ubrajamo:

- a) Pedago-ka radionica
- b) Tola za roditelje
- c) List za roditelje
- d) Tematski panoi
- e) Posjeti roditeljskom domu
- f) Pismeno obra anje roditeljima
- g) Upitnici za roditelje
- h) Online suradnja

DOBAR ODGOJ Ó NAJBOLJA PREVENCIJA

Dobra prevencija razvijanju svih vrsta ovisnosti prije svega je odgoj, a odgoj je proces koji traje godinama. Najvaflniju ulogu u tom procesu imaju roditelji i pedago-ki stru njaci pred-kolskih i -kolskih ustanova. Odgojem se harmonizira rad mozga i utje e na formiranje

osobnosti djeteta. Teško je za očekivati da će se tinejdžer suzdržavati od iskušavanja ako se tokom odgoja u mentalni prostor djeteta ne internalizira osjećaj za granicu između onog što se smije i ne smije, između dobra i zla, moralnog, prihvatljivog i nemoralnog, zdravog i bolesnog, rizičnog, štetnog i korisnog. Sve to mora biti dio kolovane savjesti koja će «iznutra» davati signal u rizičnim situacijama (kada se npr. nudi droga od strane vršnjaka), da se takvo što ne bi trebalo učiniti. Da bi to odgojatelj mogao «davati», on «to» mora imati, imati u sebi. Jer ništa ne možemo dati drugom ako to nemamo, ako to nemamo u sebi. Zanimljivo, a važan zadatak škole jest da pruži mladima relevantne informacije o zabludama, rizicima i posljedicama kockanja, ali i da ih usmjerava na smislen i angažiran život koji pridonosi većoj subjektivnoj dobrobiti, zadovoljstvu i sreći. (Bilić, 2012.)

Nafalnost, zbog nedovoljnog broja stručnih suradnika u školama, programi školske prevencije se marginaliziraju što olakšava šprodor svim vrstama ovisnosti među mlade ljude. Upravo iz tog razloga škole bi trebale zagovarati uvođenje multidisciplinarnih timova. To bi značilo upošljavanje što većeg broja stručnjaka kao što su psiholog, pedagog i socijalni radnik. Ovakvi timovi u partnerstvu s roditeljima su garancija uspjeha u borbi protiv ovisnosti kod mladih.

ZAKLJUČAK

Moderno vrijeme i nove tehnologije pored svojih blagodati uzimaju i svoj danak, a to je sve manje slobodnog vremena koje roditelji stignu posvetiti svojoj djeci. Društvo i porodica su štetnog zdravlja i vape za stručnjacima koji na bilo koji način mogu pridonijeti zaštiti zdravlja djece radeći s djecom ili njihovim roditeljima. Rizici koji dovode do skretanja prema patološkim ponašanjima su svuda oko nas. Samo funkcionalna porodica i škola koja stručnjake različitih profila je u mogućnosti da pomogne mladim ljudima da se odupru tim izazovima. Na žalost naše škole od stručnih suradnika, najčešće imaju samo pedagoga. Njegova uloga u ostvarivanju suradnje s roditeljima je veoma značajna. Pedagog mora stalno isticati važnost roditelja u kolovanju i odgoju njihove djece. Svojim djelovanjem motivisati i ostale nastavnike da omoguće što veći broj vannastavnih aktivnosti u kojima će se učestvovati i djeca i roditelji. To bi mogle biti: likovna grupa, plesna grupa, grupa za izradu nakita, dramska grupa, lutkarska grupa, igraonica za osnovnoškolce, rad u drvu, novinarska grupa, hobby art, te različite kreativne radionice. Na kraju se može zaključiti da zdrav

suradni ki odnos izme u roditelja i –kole je najja a karika u procesu odgoja i obrazovanja, a samim tim i najbolja prevencija razvijanja svih vrsta ovisnosti.

LITERATURA

1. Ani , V. i Goldstein, I. (1999): *Rječnik stranih riječi*, Zagreb: Novi Liber
2. Klai , B. (2002): *Rječnik stranih riječi*, Zagreb: NZMH
3. Bili ,V.(2012): *Životni ciljevi adolescenata sklonih kockanju, fiivot i –kola*, br. 27 , 77. ó 93.
4. Glodner-Vukov,M. (1988.): *Porodica u krizi*, Medicinska knjiga, Beograd-Zagreb
5. Itkovi , Z. (2004.): *Istraživanje ovisnosti bez droga kod studentske populacije*.
Pedagogijska istraffivanja. 37 (2). 231 ó 241
6. J. Jankovi , (2006): *Ovisnost, zlouporaba droga, rehabilitacija, resocijalizacija, smanjenje štete*, Konferencija s me unarodnim sudjelovanjem, Pula.
7. Juri , V. (2004.): *Metodika rada školskoga pedagoga*, Tškolska knjiga, Zagreb.
8. Juri , V. (1995.): *Zadovoljstvo obitelji školom*. U: Dru–tvena istraffivanja, 18-19, god. 4, br. 4-5, 641.-655.
9. Zuckerman Itkovi , Z, i Prostran,V. (2009.): *Kockanje u sportskim kladionicama ó Pilot istraffivanje me u studentima*. Sveu ili–te u Zadru, 105.-115.
10. Luka–, M. i Gazibara, M. (2010.): *Modaliteti suradničkih odnosa školskog pedagoga i roditelja*, fiivot i –kola, br. 24, 210. ó 229.
11. Sakoman, S. (2002.): *Obitelj i prevencija ovisnosti*, SysPrint, Zagreb.
12. Sakoman, S. (2009.): *Školski programi prevencije ovisnosti*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i –porta, ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga Vlade Republike Hrvatske, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb.
13. www.porodicno.ba - preuzeto 25.09. 2012, Smajki , E: *Funkcionalnost porodice s aspekta odgojno- obrazovnog procesa stanje - aspekti - perspektive* .